

FOTO

Staša Fleischmannová a Olga Housková

OKO

Ateliér, pojmenovaný roku 1939 výtvarníkem a spisovatelem Adolfem Hoffmeisterem Fotografie OKO, založily dcery Staši a Rudolfa Jílovských. V Leica Gallery Prague vystavují pod současnými jmény Staša Fleischmannová a Olga Housková.

text **Josef Moucha** foto **Staša Fleischmannová a Olga Housková**

Rodina Jílovských patřila k intelektuální elitě a intenzivně se podílela na kulturním a společenském dění. Okruh rodinných přátel a známých utvářela spolu se zmíněným Adolfem Hoffmeisterem plejáda slavných osobností: Franz Kafka, Milena Jesenská, Josef Šíma, Jiří Voskovec, Jan Werich, Jaroslav Ježek, Jindřich Štyrský, Toyen, Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert, Vladimír Holan, Jaroslav Fagner, Vincenc Makovský, Karel Teige, S. K. Neumann, Ferdinand Peroutka, František Halas...

Rodinné zázemí

Sestry tíhly zvláště k prostředí Osvobozeného divadla a záhy začaly uskutečňovat vlastní tvůrčí představy. Zájem o fotografování měly ostatně od dětství. Emblémem výstavy se stal jejich dvojportrét v podání otce, jehož zálibu převzaly.

Rudolf Jílovský spoluzakládal před první světovou válkou kabaret Červená sedma a výrazně se v něm prosadil. Zvláště pěvecky. Za první republiky byl vydavatelským manažerem. Také matka fotografujících dvojčat pracovala pro přední redakce. Byla překladatelkou moderní beletrie, spřízněnou s avantgardním Devětsílem a Spolkem výtvarných umělců Mánes. Udržovala kontakty s představiteli pařížské scény, jmenovitě s Louism Aragonem, Iljou Erenburgem, Tristanem Tzarou, Philippem Soupaultem anebo Paulem Éluardem. S Milenou Jesenskou působila v módní rubrice Pestrého týdne, nej-

výraznějšího obrazového magazínu té doby. Ale nebylo to povolání jejich snů. Raději překládala Jamese Joyce, jak vzpomíná dcera Staša. Když tedy dostala kolegyně Jesenská výpověď kvůli horlivé propagaci Sovětského svazu, odešla solidárně s ní.

Bez omluvenky

Sestry si vedly svého druhu obrazový deník, lepený do alb, proměněných nyní v exponáty. Společné ohlédnutí připomíná jedinečné dokumenty, rozdílné poválečné osudy obou autorek, volnou tvorbu i zakázky.

Slečny Jílovské studovaly fotografii na střední grafické škole, ale když se jim v roce 1936 naskytla příležitost zúčastnit se prvomájových oslav v exotické zemi, kde prý zítra již znamená včera, vyrazily na záškolácký výlet. A v Moskvě Staša poprvé fotografovala Julia Fučíka.

Studio OKO sídlilo v centru Prahy, v mansardě slavného Topičova nakladatelského domu na dnešní Národní třídě. Úspěchu dosáhlo nejenom v žánru portrétním a módním, ale hlavně ve fotografování dětí. Fotografkám nebylo ještě dvacet, když začínaly, a uměly děti zabavit, rozptýlit i rozesmát. Vše se podobalo hře. Za výsledek nepovažovaly jednotlivé momentky, nýbrž celá pásma snímků slepená v leporela anebo svázaná spirálou.

Někdy bylo nutné klienty navštívit doma, obvykle však zákazníci vcházelí malou před síní do prostoru s šikmým střešním oknem, →

Rudolf Jílovský, Olga a Staša, Praha, 1929

Sestry si vedly svého druhu obrazový deník, lepený do alb, proměněných nyní v exponáty

kde se fotografovalo, retušovalo, paspartovalo a případně také úřadovalo. (Zjara 1944 zde Jindřich Honzl se svým divadelním souborem dokonce zkoušel Jarryho Krále Ubu.)

V temné komoře zpočátku jedna ze sester zvětšovala a druhá vyvolávala.

Dvojice patří ke generacím těžce poznamenaným totalitními režimy. Aniž se to dalo předvídat, z osobního zájmu pořizovala (mnohdy žel nadobro ztracené) záběry budoucích obětí nacistické zvůle: Josefa Taussiga, Julia Fučíka, Bedřicha Sterna... Milenu Jesenskou sestry naposledy fotografovaly nedlouho před jejím transportem do Ravensbrücku.

Profesor Horák

Staša se synkem se přechodně skrývala na venkově. Jako vdova po odbojářce nemohla být spolujitelkou podniku. Třebaže nešlo o nic menšího než o život, čteme o tom někdy jako o potížích s okupační správou. Vzdor všem nebezpečím podvratná činnost ateliéru pokračovala až do konce války. Vedle běžné produkce se tu pro ilegální tisk reprodukovaly snímky koncentračních táborů, retuší se měnily portréty v průkazech, vyráběly se podobenky do falešných dokladů. Řekněme podobizna Julia Fučíka, jenž svůj převlek za profesora Horáka proměnil v legendu Reportáží psanou na oprátce.

Očitá svědectví

Po deseti letech existence ateliéru, roku 1949, bylo zakázáno i podnikání v malém. Olga, provdaná za herce Karla Housku, na-

vázala na živnostenskou etapu fotografováním v Divadle na Vinohradech a snímky divadelního žánru po více než dvě dekady publikovala také tiskem.

Staša si po válce namluvila spisovatele Iva Fleischmanna. V Paříži, kde v zimě 1969 s manželem požádala o azyl, vytvářela vlastní barevné snímky, často jako podklady pro další zpracování. Tvůrčím způsobem se soustavně vyjadřovala od začátku 70. let, vystavuje od roku 1982. Technikou koláže vytvořila sérii poct svým oblíbeným malířům – od Pietera Bruegela staršího po Maxe Ernsta nebo Pabla Picassa. Uprostřed 80. let ji zaujaly bezděčné akční malby údržbářů lodí v Cannes a pařížských lakýrníků, vytírajících štětce na ohradě stavenišťe prosklené pyramidy slavné obrazárny Louvre.

Surreálná vzpomínka

Studium na Státní grafické škole v Praze dalo oběma fotografkám hned v druhé polovině 30. let solidní řemeslné základy, hlavně však podnítilo jejich osobní imaginaci. Jaromír Funke sice neužíval výrazu surrealistická fotografie, nicméně potenciál dotyčného směru nepodceňoval ani on, ani jeho školní kolega Josef Ehm.

Na pohled si dvojčata bývala podobná, Staša nicméně kdysi vyjádřila sourozenecské rozdíly poukazem k povahovým rysům: „Měly jsme každá jiný přístup k fotografování.“ Funkeovskou inspiraci však potvrzují obě, hrdě a nerozdílně. Spolu také patří k předním osobnostem české kultury. A to jak moderním pojetím fotografování, tak svědeckou hodnotou tvorby. ○

Olga Housková se narodila 24. září 1919 v Praze, kde vystudovala Státní grafickou školu. Za firmu Fotografie OKO oficiálně odpovídala už během německé okupace. V roce 1945 se v ateliéru skrývali utečenci z koncentračních táborů. Ve válečných letech se Olga sblížila s hercem Karlem Houskou (1916–1987), který jí pomáhal obstarávat styky se zákazníky a vyvolávat. V jejich manželství se narodily dcery Anna, Barbora a Kateřina. Po etapě živnostenského podnikání se stala Olga fotografkou Divadla na Vinohradech. Nakladatelství Torst plánuje vydání zápisků jejich snů.

Staša Fleischmannová se narodila 24. září 1919 v Praze, kde také vystudovala Státní grafickou školu. V roce 1940 si vzala Bedřicha Sterna, jenž v únoru 1943 zahynul v koncentračním táboře Osvětim. Synu Janovi bylo osm měsíců. V roce 1946 se vdala za spisovatele a diplomata Iva Fleischmanna. Ten pracoval jako kulturní atašé (1946–1950) a rada velvyslanectví ve Francii (1964–1969). Po druhé misi zůstala rodina v Paříži i s oběma mladšími syny, jednak s dnešním politologem Petrem Fleischmannem, jednak s Michelelem Fleischmannem, prezidentem rozhlasových stanic skupiny Lagardère. Jan Stern (1942–2008) ve Francii působil jako nukleární fyzik. Memoáry Staši Fleischmannové publikovalo nakladatelství Torst pod titulem Vrstvami.

Staša Fleischmannová, Julius Fučík, Moskva, 1. máje 1936

Staša Fleischmannová, Boris Pasternak, Peredělkino, 1956

Olga Housková, Iva Janžurová, 1965 (Jean Anouilh: Skřivánek)